

การเผยแพร่ของศาสนาอิสลามเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ และ ความรุ่งเรืองของอาณาจักร

มะละกา (Malacca)

1. การเผยแพร่ของศาสนาอิสลามเข้ามายังเอเชียอาคเนย์

หลักฐานเกี่ยวกับการแพร่หลายของศาสนาอิสลามในเอเชียอาคเนย์

ศาสนาอิสลามมีกำเนิดขึ้นในคาบสมุทรอาหรับ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 (ค.ศ. 622 อันเป็นปีที่พระมหะหมัด เสด็จหนีออกจากเมืองเมกกะตรงไปตั้งเมืองเมคิน่า) จากนั้นศาสนาอิสลามก็แพร่หลายออกไปสู่ดินแดนอื่น ๆ โดยรอบคาบสมุทรอาหรับ ทางตะวันตกแพร่หลายไปถึงยุโรปภาคใต้ และทางตะวันออกเข้ามาสู่อินเดีย และจากอินเดียจึงเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศาสนาอิสลามเป็นที่นับถือในอินเดีย ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นไป ในสมัยนั้น มีนักศรัทธาอิสลามอยู่ทีเคลชี่ และในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 อิสลามเผยแพร่ต่อมาทางใต้ เข้ามาถึงแคว้นกัจราท (Gujerat) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมือง Cambay อันเป็นเมืองที่ทำการค้าขายติดต่อกับเอเชียอาคเนย์มาแต่เดิม พ่อค้าอินเดียที่หันไปนับถือศาสนาอิสลาม เมื่อมาค้าขายกับเอเชียอาคเนย์ก็นำเอาศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ด้วย¹ แต่ก่อนการเดินทางเข้ามาของพ่อค้าอินเดียมีจุดประสงค์เพียงทำการค้าขาย แต่ในเวลาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นไป พ่อค้าอินเดียจะมีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ศาสนาอิสลามอีกด้วย เพราะศาสนาอิสลามไม่มีคัมภีร์ศักดิ์เช่นศาสนาอื่น ๆ ประชาชนทุกคนที่นับถืออิสลามก็คือสงฆ์ที่มีหน้าที่เผยแพร่ศาสนาไปในตัวนั่นเอง

ความจริง อิสลามเข้ามาปรากฏตัวในเอเชียอาคเนย์ก่อนหน้าคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นเวลานาน มีหลักฐานบ่งว่า ชาวอาหรับที่เป็นอิสลามเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของสุมาตราตั้งแต่ปี ค.ศ. 674² แต่พ่อค้าอาหรับเหล่านี้มิได้ใช้ชีวิตปะปนกับชาวพื้นเมือง ศาสนาอิสลามจึงมิได้แพร่หลายอย่างไร

ศาสนาอิสลามเริ่มเป็นที่ยอมรับในหมู่เจ้าผู้ครองเมืองต่าง ๆ ในหมู่เกาะอินโด-เนเซีย ตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 13 หลักฐานเกี่ยวกับการเผยแพร่ของศาสนาอิสลามใน

สมัยนี้ก็คือ บันทึกของมาร์โคโพล (Marco Polo) ผู้เดินทางมาถึงเมือง Perlak (มาร์โคโพลีเรียกว่า Ferlac) ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของสุมาตรา ในปี 1292 เมือง Perlak เป็นเมืองท่าค้าขายอยู่ตรงปากทางเข้าช่องแคบ Malacca จึงมีพ่อค้าอินเดียซึ่งขณะนั้นหันไปนับถือศาสนาอิสลามแล้ว เดินทางเข้ามาติดต่อกับพ่อค้าชาวเมืองเป็นอันมาก มาร์โคโพลีเล่าว่า พ่อค้ามุสลิมชาวอินเดียได้มาตั้งหลักแหล่งในเมืองนี้ และได้เผยแพร่ศาสนาอิสลามให้แก่ชาวเมือง ทำให้ชาวเมืองหันมานับถืออิสลามด้วย³ ส่วนที่เมือง Samudra ซึ่งอยู่ต่อขึ้นไปทางเหนือของ Perlak นั้น อิทธิพลของอิสลามยังไม่ถึง จึงอนุมานได้ว่า ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 13 ตอนปลายนั้น อิสลามเพิ่งจะเริ่มแพร่หลายในหมู่เกาะอินโดเนเซีย แต่ในเวลาไม่นานหลังจากปี 1292 อิสลามจาก Perlak ก็แพร่หลายมายังเมือง Samudra นักโบราณคดีได้ค้นพบจารึกที่หลุมฝังศพของสุลต่านของ Samudra ชื่อ Sultan Malik al Saleh ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่นับถืออิสลามเป็นองค์แรกของเมือง Samudra และจารึกอันนี้สลักขึ้นในปี 1297 หินที่จารึกก็เอามาจากเมือง Cambay ในแคว้น Gujerat จากนั้นอิสลามก็แพร่หลายต่อไปยังเมือง Pasai ซึ่งอยู่ทางเหนือของ Samudra และแพร่หลายต่อไปยังแหลมมลายู ที่บริเวณรัฐตรังกานู (Trengganu) ได้พบศิลาจารึกเกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนาอิสลาม ซึ่งมีอายุอยู่ในประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 จะเห็นว่าในระยะแรก ๆ อิสลามแพร่หลายไปอย่างช้า ๆ ในเขตภาคใต้ของเอเชียอาคเนย์ ต่อมาเมื่ออาณาจักรมะละกา (Malacca) เจริญขึ้นเป็นศูนย์กลางทางการค้าของเอเชียอาคเนย์ และกษัตริย์แห่งมะละกาหันมานับถือศาสนาอิสลามแล้วนั่นเอง อิสลามจะขยายไปอย่างรวดเร็วในหมู่เกาะอินโดเนเซียและแหลมมลายู เพราะพ่อค้าจากมะละกาจะเผยแพร่ศาสนาไปพร้อม ๆ กับการค้าขายด้วย

การแพร่หลายของศาสนาอิสลามในเอเชียอาคเนย์

ถ้าดูจากหลักสำคัญ 5 ประการแต่ดั้งเดิมของอิสลามแล้ว จะเห็นว่า มีหลักการบางอย่างที่ขัดแย้งกับลักษณะความเชื่อของชาวเอเชียอาคเนย์ที่ยังนิยมนับถือวิญญาณต่าง ๆ อยู่ ไม่น่าที่อิสลามจะแพร่หลายได้ในภูมิภาคส่วนนี้ หลักสำคัญของศาสนาอิสลาม

5 ประการอันเป็นการกำหนดหน้าที่ของมุสลิม มีดังนี้ คือ ⁴

1. ต้องมีความเชื่อว่า ไม่มีพระเจ้าองค์อื่นใดยกเว้นแต่พระอัลลาะห์ และพระมะหะหมัด คือ ศาสดา (Phro phet) ผู้นำคำสั่งสอนของพระอัลลาะห์มาเผยแผ่แก่มนุษย์

2. มุสลิมต้องสวดอ้อนวอนวันละ 5 ครั้ง คือ ก่อนอาทิตย์ขึ้น ตอนเที่ยง ตอนบ่าย ก่อนอาทิตย์ตกตอนเย็น และตอนกลางคืน ก่อนสวดต้องทำตัวไว้บริสุทธิ์ และเวลาสวดต้องหันหน้าไปกึ่งเมืองเมกกะ และสวดเป็นภาษาอาหรับ ในวันศุกร์ควรไปสวดที่สุเหร่าร่วมกับมุสลิมอื่น ๆ ซึ่งในหลักของอิสลามแล้ว ต่างมีฐานะเท่าเทียมกันหมด และมีความสัมพันธ์ต่อกันประดุจพี่น้อง

3. มุสลิมควรวิหิตานแก่คนยากจน

4. มุสลิมควรอดอาหารในเดือน 9 ตามหลักอิสลาม ซึ่งเรียกว่าเดือน (Ramadan) มุสลิมจะตึมน้ำหรือรับประทานอาหารใด ๆ ไม่ได้เลย นับแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนพระอาทิตย์ตก รวมทั้งละเว้นจากการหาความเพลิดเพลินนานาประการด้วย

5. มุสลิมควรจะเดินทางไปแสวงบุญ (Haji) ที่เมืองเมกกะ ถ้าหากมีโอกาสที่จะทำได้ อย่างน้อยก็ครั้งหนึ่งในชีวิต

จะเห็นว่าหลักสำคัญ ๆ ของศาสนา เช่น ไม่มีพระเจ้าองค์อื่นในนอกจากพระอัลลาะห์นั้น ชัดต่อความเชื่อของชาวเอเชียอาคเนย์ทั่ว ๆ ไป ที่นิยมบูชาพระเจ้าหลายองค์ด้วยกัน ทั้งในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ แต่ชาวเอเชียอาคเนย์หรือส่วนใหญ่ คือ พวกอินโดเนเซีย สามารถรับนับถือศาสนาอิสลามได้นั้น ก็เพราะว่า ภายหลังจากที่พระมะหะหมัดเสด็จดับขันธไปแล้ว หลักศาสนาอิสลามก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามระยะเวลาที่ล่วงมา เพื่อให้เข้ากับความรู้สึกนึกคิดของชนชาติต่าง ๆ ในดินแดนที่อิสลามแพร่หลายเข้าไป เกิดมีนิกายต่าง ๆ แยกแยกออกไปหลายนิกาย วิวัฒนาการเช่นนี้ ก็คล้ายคลึงกับวิวัฒนาการของศาสนาพุทธหรือพราหมณ์ ที่เกิดมีนิกายย่อยอีกมากมายในภายหลัง อย่างเช่น ศาสนาพุทธเกิดมีนิกายหินยานและมหายาน ฝ่ายมหายานก็ยังแตกออกเป็นหลายลัทธิ เช่น มีลัทธิ Tantricism ซึ่งเน้นในเรื่องอภินิหาร เวทมนต์ คาถาต่าง ๆ ซึ่งตามหลักพุทธศาสนาแต่เดิมแล้วหาไม่มี ศาสนาอิสลามก็เช่นกัน เมื่อแพร่หลายไปยังอาณาจักรต่าง ๆ ซึ่งมี HI 333

ประเพณีความเชื่อถือในสังคมแตกต่างกันออกไป หลักของอิสลามก็ถูกคัดแปลงไปบ้าง เพื่อที่ชาวเมืองต่าง ๆ เหล่านั้น จะนำไปผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของคนได้ ประเพณีความเชื่อถือดั้งเดิมของชนชาติต่าง ๆ เหล่านี้ จึงถูกนำมาผสมเข้ากับหลักอิสลามจนในที่สุดก็ยากที่จะแยกแยะออกได้ว่า หลักใด พิธีใดเป็นของอิสลาม และหลักใดพิธีใดเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวพื้นเมือง อิสลามที่ผ่านการวิวัฒนาการเช่นนี้แล้วนั้นเอง ที่เป็นอิสลามที่แพร่หลายมาถึงเอเชียอาคเนย์ จึงไม่มีอุปสรรคใด ๆ ในทางศาสนา ในการที่ชาวเอเชียอาคเนย์จะหันมานับถืออิสลาม มีหลักฐานแสดงว่า อิสลามที่แพร่มายังภูมิภาคส่วนนี้ เป็นนิกาย Sufi ซึ่งเป็นนิกายที่นิยมพิธีต่าง ๆ ที่ลึกลับและนิยมอภินิหาร ซึ่งเข้ากับค่านิยมดั้งเดิมของชาวเอเชียอาคเนย์ได้เป็นอย่างดี อิสลามแพร่หลายมายังชาวอินโดเนเซียก่อน ชาวอินโดเนเซียได้รับเอาหลักการของอิสลามมาผสมผสานกับประเพณีความเชื่อดั้งเดิม (Adat) ของตน เช่นเดียวกับที่เคยกระทำไว้เพื่อรับเอาศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาพุทธมาก่อนแล้วนั่นเอง ฉะนั้น การที่ชาวอินโดเนเซียหันมานับถืออิสลามจึงมิได้เป็นแบบ Conversion คือ ละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมทั้งหมด หันมายึดแค่หลักอิสลามอย่างเดียว แต่เป็นการรับอิทธิพลอิสลามอย่างที่เรียกว่า Islamization มากกว่า คือ รับเอาหลักการและการปฏิบัติทางศาสนาอิสลามเข้าไปผสมผสานกับประเพณีความเชื่อถือดั้งเดิมของคน ความเชื่อดั้งเดิมก็ยังมิบพาทอยู่

ชาวอินโดเนเซียในแถบหมู่เกาะอินโดเนเซียและแหลมมลายู รับเอาศาสนาอิสลามโดยมีปัจจัยสำคัญสนับสนุน ดังนี้ คือ ⁵

1. ถึงแม้ว่าหลักศาสนาอิสลามประการหนึ่งจะบ่งไว้ว่า มุสลิมทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันหมด ไม่มีใครมีสิทธิพิเศษกว่าใครในสายตาพระเจ้าแต่ในระบอบหลังหลักของอิสลามมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างดังกล่าวแล้ว จึงเกิดมีความเชื่อเรื่องอำนาจความศักดิ์สิทธิ์นอกเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นอำนาจจากพระเจ้าถ่ายทอดมายังบุคคลสำคัญในสังคม เช่น กษัตริย์ เรียกอำนาจเช่นนี้ตามภาษาอาหรับว่า keramat ความเชื่อเช่นนี้ สอดคล้องกับความเชื่อของชาวอินโดเนเซียชั้นสูง เกี่ยวกับอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าทางศาสนา Hindu-Buddhism ที่เรียกว่า Sakti ที่ถ่ายทอดมาสู่คนสำคัญ คือ กษัตริย์ ในระบบเทวราชา และสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของวิญญาณตามลัทธิ Animism ที่แพร่หลายอยู่ในหมู่สามัญชนด้วย ชาวอินโดเนเซียจึงรับเอาความเชื่อเรื่อง Keramat จากอิสลามได้โดยไม่มีอุปสรรคอันใด

2. อิสลามในระยะหลังได้เกิดมีนิกายต่าง ๆ แยกแขนงออกไป และบางนิกายก็รวมเอาความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม อภินิหารต่าง ๆ (Mysticism) ไว้ด้วย ดังเช่นนิกาย Sufi นิกาย Sufi นี้เอง ที่ได้แพร่หลายเข้ามาถึงหมู่เกาะอินโดเนเซีย ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มิได้เลื่อมใสในเรื่องอภินิหาร คาถาอาคมอยู่แล้ว ชนชั้นปกครองก็เป็นผู้ที่นับถือลัทธิ Tantricism ซึ่งเน้นในเรื่องอภินิหารเช่นกัน นิกาย Sufi ของอิสลามจึงเข้ามาเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็ว

3. ศาสนาอิสลามเน้นในเรื่องความเสมอภาคและภราดรภาพในหมู่มุสลิม จึงเข้ากันได้กับประชาชนในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งถึงแม้จะรับเอาศาสนาพราหมณ์ไว้ แต่ก็มีได้รับเอาระบบวรรณะ (Caste System) จากพราหมณ์ด้วย ประชาชนในเอเชียอาคเนย์ก็มีการแบ่งสังคมออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ ก็จริง แต่ชนชั้นเหล่านี้ก็เป็นแค่การแบ่งตามอำนาจหน้าที่เป็นส่วนใหญ่ มิใช่แบ่งโดยกำเนิด และแต่ละชนชั้นก็มีความสัมพันธ์ มีการเคลื่อนไหวเข้าหากัน มิใช่อยู่คนละส่วนคั่งเช่นระบบวรรณะในอินเดีย อิสลามจึงแพร่หลายเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ได้อย่างสงบ ผิดกับในอินเดีย ซึ่งเกิดสงครามต่อต้านอิสลามก่อน ประชาชนในเอเชียอาคเนย์จึงไม่รังเกียจที่จะนับถืออิสลาม

4. ในการรับนับถืออิสลามนี้ บรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นและข้าราชการในราชสำนักเป็นผู้นับถือก่อน ต่อไปจึงได้เผยแพร่ไปยังประชาชน เหตุผลที่เจ้าผู้ครองเมืองในหมู่เกาะอินโดเนเซียหันไปนับถืออิสลามนั้น นอกจากเพราะอิสลามที่แพร่เข้ามาไม่มีข้อบังคับอันใดที่ขัดต่อความเชื่อถือหรือสถาบันสังคมแต่เดิมแล้ว ก็เพราะอิสลามก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย กล่าวคือ เจ้าเมืองและชนชั้นสูงในราชสำนักเป็นผู้ดำเนินการค้าขายอยู่กับพ่อค้าต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพ่อค้ามุสลิมจากอินเดีย จึงเห็นว่า การติดต่อกับพ่อค้าจะสะดวกขึ้น ถ้าหากหันไปนับถือศาสนาอิสลามด้วย เพราะชาวมุสลิมถือว่ามุสลิมทุกคนเปรียบเสมือนพี่น้องกัน ส่วนผลประโยชน์ทางด้านการเมือง ก็คือในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14 นี้ บริเวณเมืองท่าต่าง ๆ ในสุมาตราและตามชายฝั่งชวาภาคเหนือ ต้องการปลีกตัวออกจากอำนาจของอาณาจักร Majapahit ซึ่งขณะนั้นยังมีวัฒนธรรมแบบ Hindu-Buddhism อยู่ ถ้าเจ้าเมืองต่างหันไปนับถืออิสลาม จะได้อาศัย

ศรัทธาในศาสนาสร้างความกลมเกลียวขึ้นในแว่นแคว้นของคน ประชาชนที่เป็นมุสลิมจะ
ต่อต้านอำนาจของ Majapahit ซึ่งเป็นพวกนอกศาสนาอย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ศาสนาอิสลามจะแพร่หลายไปอย่างกว้างขวางตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 15
เป็นต้นไป ทั้งนี้โดยอาศัยการเผยแพร่ของบรรดาพ่อค้าในอาณาจักรมะละกา ซึ่งรุ่งเรือง
ขึ้นในศตวรรษที่ 15 และได้ทำการค้าขายติดต่อกับเมืองต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์อย่าง
กว้างขวาง พ่อค้าเหล่านี้จะนำอิสลามไปเผยแพร่ตามเส้นทางการค้าของคนด้วย

2. อาณาจักรมะละกา (Malacca)

กำเนิดอาณาจักรมะละกา

เมืองมะละกาจะเจริญขึ้นในประมาณปี ค.ศ. 1400 เป็นต้นไป นักประวัติศาสตร์
เชื่อเช่นนี้เพราะ เอกสารทั้งที่เป็นของพื้นเมืองเช่น หนังสือ Nagarakertagama ซึ่ง
เขียนขึ้นในปี 1365 และเอกสารของต่างชาติ เช่นบันทึกของมาร์โคโพลโล ที่เดินทางเข้า
มาในเอเชียอาคเนย์ ในปี ค.ศ. 1292 รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เขียนขึ้นในศตวรรษที่
13 - 14 นั้น ไม่มีตอนใดที่กล่าวถึงมะละกาเลย จึงสันนิษฐานได้ว่า มะละกายังไม่เจริญ
ขึ้นมาจนเป็นที่สังเกตได้ในเวลานั้น

นักประวัติศาสตร์ได้ทราบความเป็นมาของมะละกาได้จากเอกสารของชาว
โปรตุเกส ที่สำคัญคือบันทึกของ Tome' Pires ซึ่งมาอยู่ในมะละกาในระหว่างปี ค.ศ.
1512 - 1513 Tome' Pires เขียนหนังสือขึ้นเล่มหนึ่ง ชื่อ Suma Oriental
บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับมะละกาสมัยอยู่ใต้การปกครองของโปรตุเกสไว้ (หนังสือ
Suma Oriental นี้ เพิ่งมาค้นพบในปี ค.ศ. 1937 นี้เอง) เอกสารเหล่านี้กล่าวไว้ว่า
ผู้ก่อตั้งเมืองมะละกาขึ้น คือ เจ้าชายปรเมศวร (Paramesvara) ซึ่งเป็นเชื้อสาย
ของราชวงศ์ Sailendra ที่อยู่ที่เมือง Palembang ต่อมา ปรเมศวรได้อภิเษกกับ
เจ้าหญิงแห่งราชสำนัก Majapahit และเมื่อเกิดจลาจลขึ้นใน Majapahit
ในปี ค.ศ. 1401 เพราะ Virabumi เป็นกบฏนั้น (ดูรายละเอียดที่ 5)
ปรเมศวรต้องลี้ภัยไปอยู่ที่สิงคโปร์ ซึ่งเรียกในคอนนั้นว่า Tumasik และอยู่ที่คืออิทธิพลของ
อาณาจักรไทย ปรเมศวรได้มาเจ้าเมือง Tumasik เสีย และตั้งคนเป็นใหญ่ขึ้นแทน

แต่ในไม่ช้า ไทยก็สนับสนุนให้เมืองขึ้นในแหลมมลายูของคน ซึ่งอาจเป็นเมืองปัตตานี หรือ Pahang เมืองใดเมืองหนึ่ง เข้ายุทธศาสนาแบบเถรวาทออกจากสิงคโปร์ ปรเมศวรและพรรคพวกเลยหนีมาอยู่ที่มะละกา ซึ่งขณะนั้นเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงและพวกโจรสลัดต่าง ๆ ในราวปี ค.ศ. 1402 ชาวประมงและโจรสลัดเหล่านี้เองได้กลายเป็นสมัครพรรคพวกของปรเมศวร ซึ่งในไม่ช้า ก็มีกำลังมั่นคงขึ้นทุกที อาศัยที่มะละกาตั้งอยู่ตรงกลางช่องแคบ Malacca พรรคพวกของปรเมศวรจึงสามารถบังคับให้เรือสินค้าที่ผ่านไปมาในช่องแคบนี้เข้ามาจอดที่เมืองมะละกาได้ ในไม่ช้า มะละกาก็กลายเป็นศูนย์กลางการค้าขึ้นมาแทนที่เมือง Samudra และสิงคโปร์ และต่อมามะละกาจะเจริญรุ่งเรืองทางการค้าขึ้นทุกที จนได้ชื่อว่า เป็นตัวแทนของอาณาจักรศรีวิชัยที่สูญสลายไปแล้ว ที่ตั้งของมะละกาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มะละกาเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการค้าอย่างรวดเร็ว ทำให้เป็นที่อยู่ตรงกลางช่องแคบมะละกา ซึ่งสามารถควบคุมช่องแคบนี้ได้มั่นคงกว่าเมือง Jambi หรือ Palembang มะละกาก็กลายเป็นศูนย์กลางการค้าเครื่องเทศ เครื่องเทศจากหมู่เกาะโมลุกกะจะถูกนำมารวบรวมอยู่ที่มะละกา และพ่อค้าจากอินเดียจะมาติดต่อกับมะละกาแทนที่จะต้องไปถึง East Java ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางมาแต่เดิม

ปัญหาสำคัญของ Malacca ในสมัยแรกตั้งตัวนี้ก็คือ ทำอย่างไรจึงจะพ้นจากการคุกคามของอาณาจักรอยุธยาของคนไทย ซึ่งอ้างว่ามีอิทธิพลอยู่ในแหลมมลายูในขณะนั้น ปรเมศวรจึงดำเนินนโยบายเข้าไปอาศัยอำนาจจีนเพื่อให้เงินช่วยเหลืออำนาจของคนไทย ในสมัยนั้น ราชวงศ์ที่ปกครองจีนอยู่ คือ ราชวงศ์ Ming ซึ่งมีนโยบายจะขยายอิทธิพลของจีนเข้ามาในเอเชียอาคเนย์อยู่แล้ว มะละกาสามารถเจรจาให้เงินยอมรับรองอธิปไตยของมะละกาได้สำเร็จ และมะละกาก็ยอมรับอำนาจของจีนด้วย ทูตจีนจากราชสำนักของราชวงศ์ Ming มาถึงมะละกาในปี ค.ศ. 1403 และในปี 1405 มะละกาก็ส่งทูตไปจีน ในปีนี้เองที่เงินยอมรับอธิปไตยของมะละกา จากนั้นมะละกาก็พยายามรักษาสัมพันธ์กับจีนให้ใกล้ชิดที่สุดเท่าที่จะทำได้ในปี 1409 นายพล Chen Ho ^{ของ} ภูหนัจฉกรพรรดิยุงโล (Yung lo) ของจีน ก็ได้เดินทางมาถึงมะละกา และได้นำเอาเครื่องยศในฐานะเจ้าประเทศราชของจีน เช่น คราเงิน หมวก และเสื้อผ้าแห่งมาถวายปรเมศวรด้วย

ทำให้ปรเมศน์มั่นใจได้ว่า จีนจะช่วยสนับสนุนมะละกาหากถูกไทยรุกราน ประกอบกับมีความมั่นใจในกำลังของมะละกาด้วย ปรเมศร์จึงประกาศไม่ยอมขึ้นกับอาณาจักรไทยอีก และเลิกส่งบรรณาการให้ไทยตั้งแต่นั้น ในเวลาต่อมา อำนาจทางการเมืองของมะละกาก็เข้มแข็งขึ้นตามลำดับ เพราะได้อาศัยความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจสนับสนุน Malacca ถึงกับอ้างว่ามีอำนาจเหนือ Palembang ชูเชิญให้ Palembang ส่งบรรณาการให้ Palembang จึงร้องทุกข์ไปยังจีน จักรพรรดิ Yung lo สามารถหยุดยั้งการรุกรานของมะละกาไว้ได้ โดยส่งนายพล Chen Ho เดินทางมาตักเตือนมะละกาอีกครั้ง ในปี ค.ศ. 1415⁶ ต่อมาในปี 1419 ปรเมศร์ ซึ่งในขณะนั้นเปลี่ยนพระนามเป็น Megat Iskandar Shah แล้ว ก็ได้เดินทางไปยังราชสำนักจีนอีกเพื่อเจรจาขอความช่วยเหลือจากจีนในการต่อต้านอำนาจของไทย

ศาสนาอิสลามแพร่หลายมายังมะละกาในไม่ช้า ปรเมศร์หันไปนับถืออิสลาม ในปี ค.ศ. 1414 ซึ่งเป็นปีที่ปรเมศร์ได้อภิเษกกับเจ้าหญิงธิดาของสุลต่านแห่ง Pasai ซึ่งเป็นมุสลิมอยู่ก่อน ปรเมศร์จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นชื่อมุสลิมว่า Megat Iskandar Shah คงกล่าวแล้ว ขณะนั้น ปรเมศร์มีอายุได้ 72 ปีแล้ว

การขยายอำนาจของมะละกา

ในปี 1424 โอรสของ Megat Iskandar Shah ชื่อ Sri Maharaja (ค.ศ. 1424 - 1444) ได้ปกครองมะละกาต่อไป ทันทีที่ได้ขึ้นครองราชสมบัติ Sri Maharaja ก็รีบเสด็จไปยังราชสำนักจีน เพื่อขอคำรับรองจากจีนว่า พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ถูกต้องและมีอำนาจเต็มในมะละกา หลังจากนั้นแล้ว มะละกาก็ส่งทูตไปจีนอย่างสม่ำเสมอ ความพยายามของมะละกาที่จะรักษาไมตรีกับจีนไว้อย่างเต็มทีนั้น สืบเนื่องมาจากความหวาดหวั่นต่อการคุกคามของอาณาจักรไทย ไทยในเวลานั้นก็ค้นหาโอกาสที่จะจัดการกับมะละกาอยู่เสมอ แต่ยังไม่มีความเหมาะสมที่จะดำเนินการได้

โอรสของ Sri Maharaja ชื่อ Raja Ibrahim ได้เป็นกษัตริย์ต่อมา ในปี 1445 แต่อยู่ในอำนาจได้ 2 ปี ก็ถูกน้องชายต่างมารดา ชื่อ Muzaffar Shah

ก่าจักเสียได้ Muzaffar Shah ซึ่งได้เป็นกษัตริย์ต่อมา และครองราชย์ระหว่างปี ค.ศ. 1447 - 1459 ในรัชกาลนี้ ปรากฏว่ามะละกามีนายทหารคนหนึ่งซึ่งมีความสามารถมาก ชื่อ Tun Perak ซึ่งเป็นน้องชายของมเหสีของ Muzaffar Shah ที่ชื่อ Tun Kudu นั้นเอง Tun Perak จะมีบทบาทสำคัญที่สุดในการแผ่ขยายอำนาจของมะละกาออกไปในแหลมมลายูและเกาะสุมาตรา และยังสามารถป้องกันมะละกาจากการรุกรานของไทยได้สำเร็จ ในพงศาวดารของมลายู ชื่อ Sejarah Melayu (Malay Annal) ได้ยกย่องให้ Tun Perak เป็นวีรบุรุษของมะละกา Tun Perak รับราชการอยู่กับกษัตริย์ถึง 3 พระองค์ด้วยกัน ความสามารถและอำนาจของ Tun Perak นี้ เทียบได้กับความสามารถและอำนาจของ Gaja Mada แห่ง Majapahit

มีเรื่องเล่าใน Sejarah Melayu ว่า ลุงของ Muzaffar Shah ชื่อ Tun Ali ต้องการได้ตำแหน่งเสนาบดีที่เรียกในภาษามลายูว่า Bendahara ซึ่งขณะนั้น พ่อของ Tun Perak และ Tun Kudu ดำรงตำแหน่งอยู่ Tun Ali ก็ถูกความจนท้อของ Tun Perak ต้องฆ่าตัวตาย Tun Ali ได้เป็น Bendahara แทน ทำให้เกิดการบาดหมางอย่างรุนแรงกับ Tun Perak เพื่อยุติข้อวิวาทนี้ Muzaffar Shah จึงยกตำแหน่ง Bendahara ให้กับ Tun Perak และเพื่อชดเชยแก่ Tun Ali จะยอมให้ Tun Ali เลือกเจ้าสาวคนใดก็ได้ที่ตองประสงค์ ปรากฏว่า Tun Ali เลือก Tun Kudu มเหสีของ Muzaffar Shah ผู้เป็นน้องสาวของ Tun Perak ด้วยกันเอง เป็นเจ้าสาวของตน เมื่อทุกฝ่ายยินยอม การวิวาทจึงยุติลง และ Tun Perak ก็ได้เป็น Bendahara ต่อมาจนถึงแก่อนิจกรรม⁷

ในสมัยนี้ กษัตริย์ไทยที่ครองราชสมบัติตรงกับ Muzaffar Shah คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่มีความสามารถในการปกครอง และการรบ ไทยพยายามจะปราบปรามมะละกาให้อยู่ใต้อำนาจไทยต่อไป ได้ส่งทัพใหญ่เข้ามาตีมะละกาในปี 1455 ครั้งหนึ่ง และในเวลาต่อมาอีกไม่นานนักอีกครั้งหนึ่ง แต่ Tun Perak สามารถป้องกันมะละกาไว้ได้

ต่อจากนั้น Tun Perak ก็นำทัพมะละกาออกรุกรานเข้าไปในแคว้นอื่น ๆ

ในมลายู ได้แก่ Pahang, Trangganu และ Patani ซึ่งอยู่ใต้อำนาจของไทยมาก่อน ส่วนในสุมาตรา มะละกาได้ยกทัพไปที่เมือง Kampar และ Indragiri เป็นผลสำเร็จ ในเวลาต่อมา ไทยพยายามกลับเข้ามามีอำนาจในแหลมมลายูอีก และแต่งตั้งสุลต่านปกครอง Pahang ได้แก่ Tun Perak ก็ส่งกำลังไปที่ Pahang อีกครั้ง และกำจัดสุลต่าน Pahang ซึ่งเป็นฝ่ายไทยเสีย Tun Perak ได้จัดส่งเจ้านายจากมะละกาไปปกครอง Pahang แทน จากนั้นอำนาจของมะละกาจึงแผ่ขยายไปทั่วแหลมมลายู โดยมีอำนาจเหนือ Kedah, Trangganu, Pahang, Jahore ส่วนในสุมาตรา มีอำนาจเหนือ Jambi, Kampar, Benkalis หมู่เกาะ Carimon และเกาะ Bintang มะละกาจึงกลายเป็นมหาอำนาจในเอเชียอาคเนย์ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 15 ทั้งยังเป็นศูนย์กลางการค้าขาย และเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ศาสนาอิสลามอีกด้วย

อำนาจความมั่งคั่งของมะละการุ่งเรืองที่สุดในสมัยของสุลต่านมะหมุด (Mahmud) (ค.ศ. 1488 - 1511) แต่สุลต่านองค์นี้ก็มีได้มีอำนาจในมืออย่างแท้จริง การบริหารราชการทั้งหมดของมะละกาอยู่ในความรับผิดชอบของ Tun Perak ซึ่งยังคงเป็น Bendahara อยู่จนถึงแก่อนิจกรรมในปี 1498 ต่อจาก Tun Perak Bendahara คนใหม่ก็รับผิดชอบภาระนี้แทน สำหรับ Mahmud นั้น เอกสารโปรตุเกสกล่าวไว้ว่า เป็นสุลต่านที่คิดค้นงอมแงม และสนใจแต่ในทางศาสนาและพิธีอิบนิหารต่าง ๆ ไทยพยายามจะกำจัดอำนาจของมะละกาอยู่อีก แต่มะละกาขับไล่ทัพไทยออกไปได้

ความสำคัญของมะละกาในด้านการค้า

ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 15 มะละกาเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญที่สุดของเอเชียอาคเนย์ โดยทำหน้าที่เป็นชุมทางแลกเปลี่ยนสินค้าที่มาจากประเทศทางตะวันตก ใ้กับประเทศทางตะวันออก และขณะเดียวกันก็กระจายสินค้าของทางตะวันออกไปให้แก่ประเทศทางตะวันตก โดยมีพ่อค้าอินเดียจากแคว้น Gujarat เป็นผู้รับช่วง พ่อค้าจากดินแดนต่าง ๆ พวกกันมาติดต่อกับค้าขายกับมะละกามากมาย พ่อค้าจากมะละกาก็ออกไปค้าขายกับอาณาจักรอื่น ๆ ด้วยอย่างกว้างขวาง ข้าราชการที่ทำหน้าที่ดูแลการค้านี้ เรียกตามภาษาพื้นเมืองว่า Shabandar ซึ่งตรงกับเจ้ากรมท่าของไทยนั่นเอง ขณะที่อาณาจักรอื่น ๆ มี

Shabandar เพียงคนเดียว มะละกาต้องมี Shabandar ถึง 4 คน โดยแบ่งกันรับผิดชอบการค้ากับดินแดนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

Shabandar คนที่หนึ่ง ทำหน้าที่ติดต่อกับพ่อค้าอินเดียจากแคว้น Gujerat ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของอินเดีย คนที่สองติดต่อกับพ่อค้าที่มาจากฝั่งตะวันออกของอินเดีย คือ ฝั่ง Coromandel และเบงกัล นอกจากนั้นก็ติดต่อกับมอญ และเมือง Pasai ทางเหนือของสุมาตรา คนที่สามทำหน้าที่ติดต่อกับการค้ากับ Palembang ชวา หมู่เกาะ โมลุกกะ บอร์เนียว และฟิลิปปินส์ คนที่สี่ติดต่อกับพ่อค้าจีน และพ่อค้าที่มาจากคาบสมุทร อินโดจีนทางตะวันออกเช่น มาจากเขมร เวียดนามและไทย ในบรรดา Shabandar ทั้ง 4 นี้ Shabandar ที่ทำหน้าที่ติดต่อกับพ่อค้าอินเดียจากแคว้น Gujerat มีบทบาทสำคัญต่อการค้าของมะละกามากกว่าดินแดนอื่น ๆ Gujerat เป็นศูนย์กลางการค้าของ อินเดียทางฝั่งตะวันตก เป็นที่ชุมนุมของสินค้าจากประเทศทางตะวันตก ได้แก่ ประเทศใน แถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แถบอ่าวเปอร์เซีย และคาบสมุทรอาหรับ พ่อค้า Gujerat จะนำสินค้าของประเทศเหล่านี้ ซึ่งเป็นที่ต้องการของประเทศในเอเชียทางฝั่งตะวันออก ที่สำคัญคือ จีนและบรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ มาขายให้กับมะละกา และ มะละกาจะขายให้กับพ่อค้าของประเทศทางตะวันออกนี้ต่อไป สินค้าที่พ่อค้าจาก Gujerat นำมานี้ จะมีจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับสินค้าจากแหล่งอื่น ๆ ที่มาชุมนุมที่มะละกา จาก มะละกาตัวเอง พ่อค้าจาก Gujerat ก็จะติดต่อกับซื้อหาสินค้าของจีนและของเอเชียอาคเนย์ ที่สำคัญที่สุดคือ เครื่องเทศ กลับไปขายให้กับประเทศทางตะวันตกต่อไป⁸ การที่เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้านี้เอง มะละกาจึงมั่งคั่งร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็ว Tome' Pires ได้เขียนไว้ในบันทึกของเขาว่า มะละกามีความมั่งคั่งเหลือที่จะประมาณได้ และนี่เป็นผล มาจากติดต่อกับเมือง Cambay ซึ่งเป็นเมืองท่าของ Gujerat มะละกาจะไม่สามารถ รักษาความมั่งคั่งไว้ได้ ถ้าไม่มี Cambay และ Cambay ก็จะอยู่ไม่ได้เช่นกัน ถ้าไม่มี มะละกา ความรุ่งเรืองและทำเลที่เหมาะสมของมะละกาในการควบคุมเส้นทางการค้าของ เอเชียอาคเนย์นี้เอง ทำให้พ่อค้าโปรตุเกสที่เข้ามาในเอเชียอาคเนย์สนใจมะละกามาก และต่อมาในปี ค.ศ. 1511 ก็เข้ายึดมะละกาไว้เป็นอาณานิคม

บทบาทของมะละกาในการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ไม่มีลักษณะสงฆ์ มุสลิมทุกคนไม่ว่าอยู่ในฐานะใด เช่น เป็นพ่อค้า ทหาร หรือเกษตรกร ต่างก็เปรียบเสมือนพระของอิสลามที่มีหน้าที่เผยแพร่ศาสนาอยู่ในตัว ศาสนาอิสลามจะเผยแพร่ไปได้ก็โดยอาศัยมุสลิมทุกคนเหล่านี้ เมื่อมะละกาเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นมหาอำนาจของเอเชียอาคเนย์ มีอำนาจทางการเมืองขยายไปทั่วแหลมมลายู และทางฝั่งตะวันตกของสุมาตรา และยังทำการค้าขายติดต่อกับโลกอีกด้วยอาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับเมืองท่าต่าง ๆ ในสุมาตรา ชวา บอร์เนียว และโมลุกกะ ศาสนาอิสลามจึงเผยแพร่ไปสู่ดินแดนที่อยู่ใต้อำนาจของมะละกาหรือติดต่อกับชายกับมะละกา โดยอาศัยการเผยแพร่ของทหาร ข้าราชการ และพ่อค้าจากมะละกาตนเอง สำหรับอาณาจักรต่าง ๆ ในมลายู คือ ตรัง กาลันตัน ปัตตานี ไทรบุรี หันมานับถืออิสลามภายหลังตกอยู่ใต้อำนาจมะละกา การเผยแพร่ศาสนาอิสลามเข้าไปในเขตที่เป็นเมืองขึ้นของมะละกา นี้ ช่วยให้อำนาจทางการเมืองของมะละกามั่นคงยิ่งขึ้นด้วย เพราะเมื่อบรรดาเมืองขึ้นเป็นอิสลามแล้ว หลักการทางศาสนาอิสลามต่าง ๆ เช่น ภราดรภาพและความเสมอภาคในหมู่มุสลิม การสวดมนต์อ่อนน้อมด้วยภาษาอาหรับอย่างเดียวกัน การพบปะใกล้ชิดกันในเวลาไปแสวงบุญที่เมกกะ ล้วนแล้วแต่ช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่มุสลิม ที่เรียกว่า Unity of Islam ทั้งสิ้น ดังนั้น มะละกาจึงได้อาศัยศาสนาอิสลามนี้ส่งเสริมความมั่นคงทางการเมืองและความสามัคคีในอาณาจักรของตน ทำให้อาณาจักรมะละกามีพลังต่อต้านการคุกคามของศัตรูจากภายนอก ซึ่งเป็นพวกนอกศาสนา คือ การคุกคามของคนไทย และในเวลาต่อมา คือ การคุกคามของฝรั่งชาวโปรตุเกส การต่อต้านศัตรูเหล่านี้ จึงมิใช่การต่อต้านทางการเมืองอย่างเดียว แต่เป็นการต่อต้านทางศาสนารวมอยู่ด้วย ไม่แต่มะละกาเท่านั้น บรรดาอาณาจักรอื่น ๆ ในหมู่เกาะอินโดเนเซียที่เป็นอิสลามก็จะได้ใช้ Unity of Islam นี้ ต่อต้านการรุกรานของชาวยุโรป เช่น โปรตุเกส ดัช อังกฤษด้วย

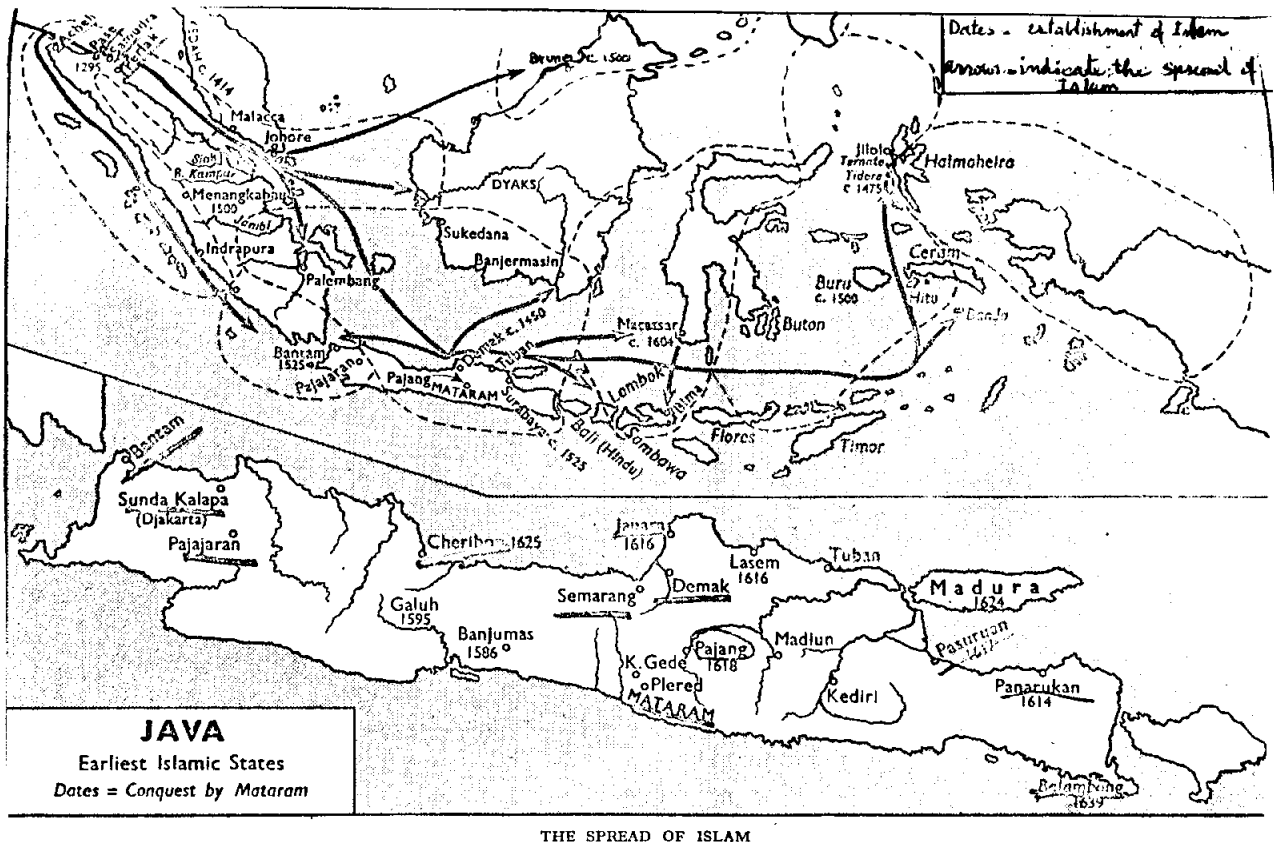
บรรดาเมืองท่าต่าง ๆ ในสุมาตรา ชวา และบอร์เนียว ที่ไม่ได้เป็นเมืองขึ้น

ของมะละกา หันมานับถืออิสลาม เพราะการติดต่อกับค้าขายกับพ่อค้าจากมะละกา Atcheh ในสุมาตรา แคว้นบรูไน ในบอร์เนียว หันมานับถืออิสลาม ในตอนกลางของศตวรรษที่ 16 ในเวลานั้น เมืองท่าทางเหนือที่ติดต่อกับมะละกา เช่น Tuban, Gresik และ Demak รับศาสนาอิสลามในตอนต้นศตวรรษที่ 16 ชนชั้นสูงจากเมืองท่าเหล่านี้ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการค้าขายได้เข้าไปพำนักอยู่ในมะละกาเป็นอันมาก รวมทั้งบริวารของเจ้านายเหล่านี้ด้วย ชาวชวาเหล่านี้ ต้องเดินทางติดต่อกับการค้าไปมาระหว่างมะละกา และชวาอยู่เนืองนิจ ศาสนาอิสลามจึงแพร่จากมะละกาไปยังเมืองท่าภาคเหนือของชวาอย่างรวดเร็ว เหตุผลอีกประการหนึ่งที่เมืองท่าเหล่านี้หันมานับถืออิสลามก็คือ ขณะนั้นเมืองต่าง ๆ นี้ ต้องการปลีกตัวเป็นเอกราชจากอาณาจักร Majapahit ซึ่งขณะนั้นยังนับถือศาสนา Hindu-Buddhism อยู่ จึงใช้ศาสนาอิสลามเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในแคว้นแคว้นของตน และกับอาณาจักรอื่น ๆ ที่เป็นมุสลิม เพื่อร่วมกันต่อต้านอำนาจของ Majapahit อย่างไรก็ดี ในอาณาจักรตอนในภาคกลางและภาคตะวันออกของชวา ซึ่งในสมัยศตวรรษที่ 15 นั้น ส่วนใหญ่ยังนับถือศาสนา Hindu-Buddhism นั้น อิสลามแพร่หลายไปอย่างช้า ๆ แคว้นแคว้นเหล่านี้ หันมานับถืออิสลามในศตวรรษที่ 17 ภายหลังการต่อต้านอย่างแข็งขัน และก็มีชื่อเป็นผลงานของมะละกา ซึ่งในศตวรรษที่ 17 ได้เสื่อมความสำคัญลงเป็นอันมากแล้ว แต่เป็นเพราะการขยายอำนาจของอาณาจักร Mataram ในชวาภาคกลาง ซึ่งได้หันไปนับถืออิสลามแล้ว บางแคว้นแคว้นในชวาตะวันตกต่อต้านอิสลามอยู่จนถึงศตวรรษที่ 18 ก็มี สำหรับเกาะอื่น ๆ นอกชวานั้นคือ โมลุกกะ ยอมรับอิสลามในศตวรรษที่ 16 ตอนต้น แต่เซเลเบสต่อต้านอิสลามอยู่จนถึงศตวรรษที่ 17 ส่วนบาหลีนั้น ต่อต้านอิสลามสำเร็จ และยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบ Hindu-Buddhism ของตนมาได้จนปัจจุบัน

ในการหันมานับถืออิสลามนั้น บรรดาเจ้าผู้ครองเมืองและข้าราชการซึ่งเป็นชนชั้นสูงในอาณาจักร จะนับถืออิสลามก่อน สำหรับประชาชนทั่ว ๆ ไป ต้องใช้เวลาอีกนานค่อจากนั้น จึงจะค่อย ๆ หันมานับถืออิสลามตามไปด้วย

นักประวัติศาสตร์บางท่าน มีความเห็นว่า การที่อิสลามแพร่หลายในเขตเมืองท่าในสุมาตราและชวา รวมทั้งในแหลมมาตุย้อย่างรวดเร็วในสมัยต้นศตวรรษที่ 16 นั้น

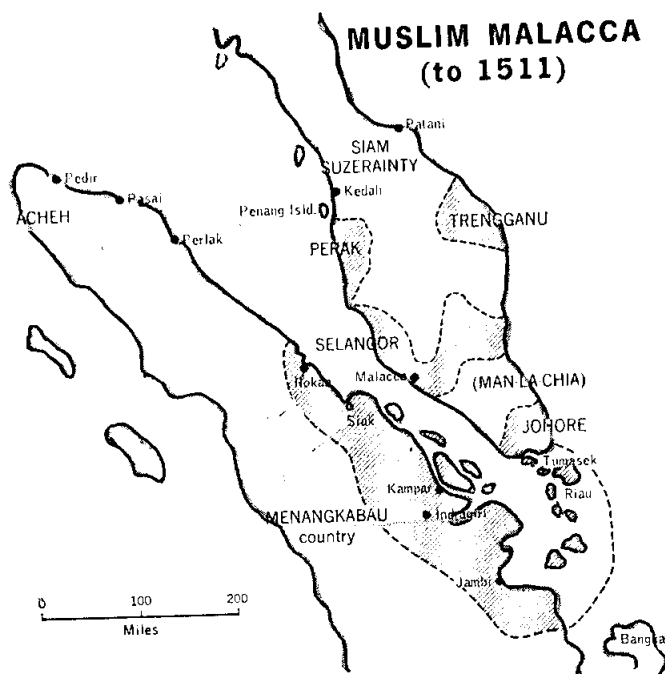
นอกจากจะเป็นเพราะการติดต่อกับชาวมละกา และเพราะเหตุผลทางการเมืองที่
 ต้องการปลีกตัวจากอำนาจ Majapahit ดังกล่าวแล้ว ก็เป็นเพราะความต้องการที่จะ
 ค่อยค้าขายกับชาวยุโรปหรือโปรตุเกส ซึ่งเป็นพวกคริสเตียนด้วย มุสลิมจากแหลมมลายู
 และหมู่เกาะอินโดเนเซียที่ได้ไปแสวงบุญที่เมกกะได้ทราบข่าวการค้าระหว่างชาวยุโรป
 กับพวกมุสลิมในคาบสมุทรไชนีเรีย ที่สำคัญ คือ ในสเปน และยังได้ทราบด้วยว่า ชาวยุโรป
 จะขยายการค้าเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ เมื่อเดินทางกลับมา พวกนี้ได้นำข่าวดังกล่าว
 มาเผยแพร่ด้วย ทำให้บรรดามุสลิมตามเมืองต่าง ๆ คืบตัว และร่วมมือกันแพร่หลายศาสนา
 อิสลามไปให้กว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้ ก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามา และนี่เป็นเหตุผล
 สำคัญประการหนึ่งที่ศาสนาคริสต์ไม่สามารถแพร่หลายในแหลมมลายูและในหมู่เกาะอินโด-
 เนเซียได้ ถึงแม้บริเวณนี้ในภายหลังจะได้ตกเป็นอาณานิคมของชาวยุโรปก็ตาม

Hall, A History of South East Asia, p.207.

เชิงอรณบทที่ 11

1. B.R. Pearn ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ แปลโดย ม.ร.ว. จีระพันธ์ จักรพันธ์ (สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนักประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย พระนคร พ.ศ. 2511) หน้า 27
2. Ailsa Zainu'ddin, A Short History of Indonesia (Cassell Australia Ltd., 1968), p. 55
3. D.G.E. Hall, A History of South East Asia (New York, 1968), p. 205
4. Zainu'ddin, op.cit., pp. 55-56
5. Ibid., pp. 60-61
6. Hall, op.cit., p. 210
7. Ibid., p. 221
8. Ibid., p. 212

Cady, Southeast Asia : It's Historical Development, p.160.